

آموزه‌های تربیتی قرآن کریم

محمد بهشتی

زمستان ۱۴۰۰

بهشتی، محمد، ۱۳۳۳-

آموزه‌های تربیتی قرآن کریم / مؤلف محمد بهشتی. - قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه؛ تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۴۰۰.
بیست‌دو، ۳۸۶ص. - (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه؛ ۵۹۰: علوم تربیتی؛ ۶۰) (سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)؛ ۲۴۸۳: علوم تربیتی؛ ۱۷۳)

ISBN: 978-600-298-369-5

بها: ۷۳۰۰۰۰ ریال

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیپا.
کتابنامه، ص. [۳۷۱] - ۳۷۵؛ همچنین به صورت زیرنویس.
نمایه.

۱. تربیت اخلاقی -- جنبه‌های قرآنی. ۲. Moral education -- Qur'anic teaching. ۳. تربیت خانوادگی -- جنبه‌های قرآنی. ۴. Domestic education -- Qur'anic teaching * ۵. پیامبران -- اخلاق -- جنبه‌های قرآنی.
۶. Prophets -- Ethics -- Qur'anic teaching. الف. سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
ب. (SAMT) The Center for Studying and Compling University Books in Humanities (SAMT). ج. عنوان.

۲۹۷/۴۸۳۷

BP۱۰۳/۳

۸۴۹۷۵۲۱

شماره کتابشناسی ملی

آموزه‌های تربیتی قرآن کریم

مؤلف: محمد بهشتی (دانشیار پژوهشگاه حوزه و دانشگاه)

ناشران: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)،

پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی

صفحه‌آرایی: تحریر اندیشه

چاپ اول: زمستان ۱۴۰۰

تعداد: ۵۰۰ نسخه

لیتوگرافی: سعیدی

چاپ: قم-سبحان

قیمت: ۷۳۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای ناشران محفوظ و نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

قم: ابتدای شهرک پردیسان، بلوار دانشگاه، نبش میدان علوم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۱۱۰۰ (انتشارات ۳۷۱۱۱۳۰۰) شماره: ۳۲۸۰۳۰۹۰، ص. پ. ۳۱۵۱-۳۷۱۸۵

تهران: خ انقلاب، بین وصال و قدس، کوی اُسکو، پلاک ۴، تلفن: ۰۲۶۴۰۲۶۰۰

مرکز پخش: قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه همکف، پلاک ۲۷، تلفن: ۰۲۵-۳۷۸۴۲۶۳۵-۶

www.rihu.ac.ir

info@rihu.ac.ir

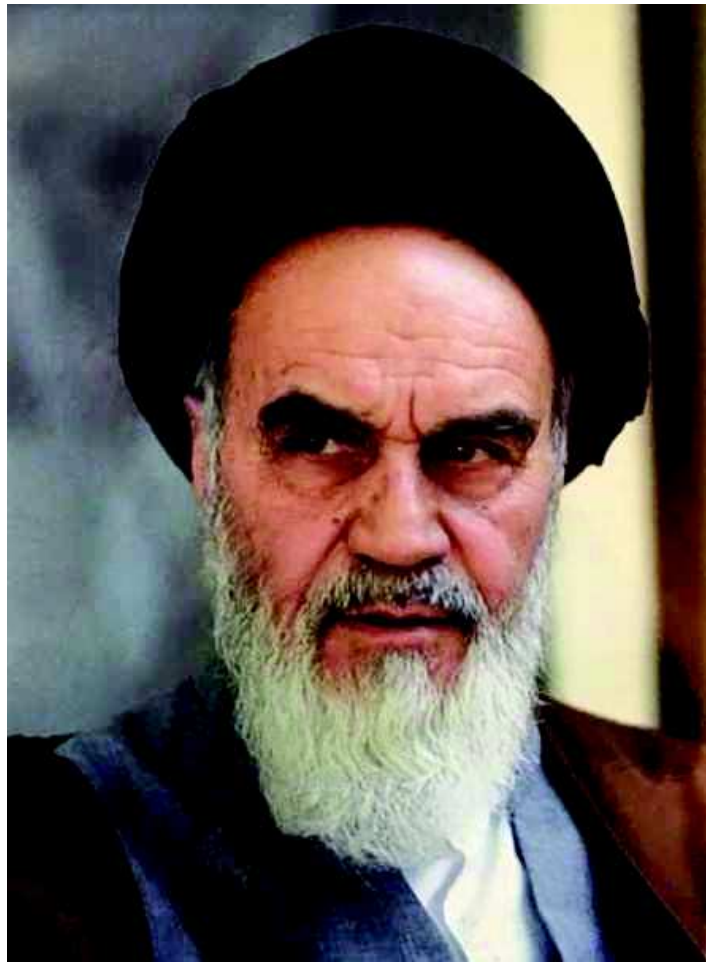
مرکز پخش، نمایشگاه و فروشگاه: تهران، روبه‌روی دانشگاه تهران، حد فاصل خیابان‌های فخر رازی و دانشگاه، مجتمع تجاری-اداری پارسا، واحدهای ۲۰۱ و ۷ و ۸، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، تلفن: ۰۲۵-۳۷۸۴۲۶۳۵-۶

۶۶۴۰۵۶۷۸ (فروشگاه)، شماره: ۶۶۴۱۷۸۵۷

www.samt.ac.ir

info@samt.ac.ir

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تمام انبیا موضوع بحثشان، موضوع تربیتشان، موضوع علمشان، انسان است. آمده‌اند انسان را تربیت کنند، آمده‌اند این موجود طبیعی را از مرتبه طبیعت به مرتبه عالی مافوق الجبروت برسانند.

صحیفه امام، ج ۷، ص ۲۲۳

پیام پژوهش

نیاز گسترده دانشگاه‌ها به منابع و متون درسی با نگرش اسلامی در رشته‌های علوم انسانی و محدود بودن امکانات مراکز علمی و پژوهشی که خود را موظف به پاسخگویی به این نیازها می‌دانند، ایجاب می‌کند امکانات موجود با همکاری دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی در مسیر اهداف مشترک به خدمت گرفته شود و افزون بر ارتقای کیفی و کمی منابع درسی از دوباره‌کاری جلوگیری به عمل آید.

به همین منظور، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)؛ پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی و پژوهشگاه حوزه و دانشگاه هشتاد و پنجمین کار مشترک خود را با انتشار کتاب «آموزه‌های تربیتی قرآن کریم» به جامعه علمی کشور عرضه می‌کنند.

از استادان و صاحب‌نظران ارجمند تقاضا می‌شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، ما را در جهت ارتقای کیفی کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی جمهوری اسلامی ایران یاری دهند.

این اثر به‌عنوان کتاب درسی برای دانشجویان رشته علوم تربیتی در درس آموزه‌های تربیتی قرآن کریم در مقطع کارشناسی فراهم شده است؛ البته دیگر علاقه‌مندان به این زمینه تحقیقی نیز می‌توانند از آن بهره‌مند شوند.

سازمان «سمت»

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

فهرست مطالب

.....	مقدمه	۱
فصل اول: مفهوم‌شناسی و ادبیات پژوهش		
.....	اهداف فصل	۹
.....	مقدمه	۹
.....	مفاهیم و واژه‌ها	۱۰
.....	۱. آموزه	۱۰
.....	۲. تربیت	۱۰
.....	۱-۲. تعریف اصطلاحی تربیت	۱۱
.....	۲-۲. معنا و مفهوم تربیت در قرآن	۱۲
.....	۳-۲. آموزه‌های تربیتی	۱۳
.....	۳. تفسیر	۱۳
.....	۴. تفسیر تربیتی	۱۵
.....	۱-۴. تفسیر تربیتی به لحاظ معنای عام تربیت	۱۵
.....	۲-۴. تفسیر تربیتی به لحاظ معنای خاص تربیت	۱۶
.....	۳-۴. تفسیر تربیتی به لحاظ انواع گرایش‌ها	۱۶
.....	ویژگی‌های آموزه‌های تربیتی قرآن کریم	۱۷
.....	خلاصه فصل	۲۱
.....	پرسش‌ها	۲۱
.....	منابعی برای مطالعه بیشتر	۲۲
فصل دوم: اصول فهم آموزه‌های تربیتی قرآن کریم		
.....	اهداف فصل	۲۳
.....	مقدمه	۲۳
.....	اصول فهم آموزه‌های تربیتی قرآن کریم	۲۵

۲۵	۱. موضوع‌شناسی
۲۷	۲. گردآوری آیات
۲۸	۳. آگاهی از قرائت صحیح
۳۰	۴. معناشناسی و دستیابی به مفاد واژه‌ها
۳۲	۵. منظومه‌سازی آیات
۳۳	۶. لزوم توجه به روایات اهل بیت (علیهم‌السلام)
۳۵	۷. پرهیز از تفسیر به رأی
۳۸	خلاصه فصل
۳۸	پرسش‌ها
۳۹	منابعی برای مطالعه بیشتر

فصل سوم: خلافت الهی سنگ‌بنای تربیت اسلامی

۴۱	اهداف فصل
۴۱	مقدمه
۴۲	۱. اهمیت و جایگاه تربیتی خلافت الهی
۴۲	۱-۱. پایه و اساس تربیت
۴۳	۱-۲. جانشینی خدا فلسفه ایجاد جامعه تربیت‌یافته
۴۴	طبقه‌بندی و منظومه‌سازی آیات خلافت الهی
۴۵	آیات (گروه ۱): مقام منبع خلافت الهی
۴۶	مفاهیم کلیدی
۵۱	نکات تربیتی
۵۱	۱. انسان‌شناسی
۵۳	۲. ظرفیت علمی گسترده انسان
۵۴	۳. چگونگی ارتباط انسان با طبیعت، جامعه و مردم
۵۴	۴. رابطه دانایی و توانایی با خلافت
۵۵	۵. مقام خلافت الهی بار امانت بر دوش هر انسان
۵۵	۶. شیطان دشمن بزرگ انسان
۵۶	۷. برتری انسان
۵۶	۸. چگونه می‌توان به مقام خلیفه الهی بار یافت؟
۵۷	(آیات گروه ۲): خلافت حضرت داود (علیه‌السلام)
۵۸	مفاهیم کلیدی
۵۹	نکات تربیتی
۵۹	۱. تربیت سیاسی الهی و خاستگاه حکومت و قدرت
۶۰	۲. شرایط حاکم و قاضی در تربیت سیاسی اسلامی
۶۰	۳. نقش تربیتی معاد در زندگی انسان

۶۱	۴. تشبیه به خدا
۶۱	آیات (گروه ۳): خلافت آیندگان به جای گذشتگان.....
۶۲	مفاهیم کلیدی
۶۲	نکات تربیتی
۶۲	۱. مفاد آیات گروه ۳
۶۳	۲. امتحان الهی
۶۴	۳. انتظار از متریان و مریبان
۶۵	خلاصه فصل
۶۶	پرسش‌ها
۶۶	منابعی برای مطالعه بیشتر

فصل چهارم: فطرت، مدار تربیت اسلامی

۶۷	اهداف فصل
۶۷	مقدمه
۶۸	اهمیت و جایگاه تربیتی فطرت
۷۲	طبقه‌بندی و منظومه‌سازی آیات فطرت
۷۳	آیات (آیه فطرت)
۷۳	مفاهیم کلیدی
۷۵	نکات تربیتی
۷۵	۱. بازگشت به دین
۷۶	۲. التزام کامل به دین
۷۶	۳. حق‌گرایی و ثبات در دین
۷۷	۴. بازگشت به فطرت
۷۷	۵. عوامل شکوفایی فطرت
۷۸	۶. نسبت دین و فطرت
۷۹	آیات (آیه میثاق)
۸۰	مفاهیم کلیدی
۸۰	نکات تربیتی
۸۱	۱. اتمام حجت
۸۱	۲. معرفت شخصی شهودی
۸۱	۳. تجربه خدایابی
۸۲	۴. مفاد آیه ذر (میثاق)
۸۲	آیات (آیه تحبیب و دلربایی ایمان)
۸۳	مفاهیم کلیدی
۸۴	نکات تربیتی

۸۴	۱. عوامل تربیت
۸۴	۲. خاستگاه حُب ایمان
۸۴	۳. دین و آرامش
۸۵	۴. خدا، محبوب دل‌ها
۸۶	خلاصه فصل
۸۶	پرسش‌ها
۸۷	منابعی برای مطالعه بیشتر

فصل پنجم: آخرت‌اندیشی پایه و اساس تربیت اسلامی

۸۹	اهداف فصل
۸۹	مقدمه
۹۱	جایگاه تربیتی آخرت‌اندیشی و معادباوری
۹۵	طبقه‌بندی و منظومه‌سازی آیات
۹۶	آیات: (۱) مرگ رخدادی اجتناب‌ناپذیر
۹۶	مفاهیم کلیدی
۹۸	نکات تربیتی
۹۸	۱. ویژگی‌های مرگ با نگاه تربیتی
۹۸	۲. یاد مرگ
۹۹	آیات: (۲) ارتباط دنیا و آخرت
۹۹	نکات تربیتی
۹۹	۱. چگونگی نسبت دنیا و آخرت
۱۰۰	۲. رابطه گناه و خلود
۱۰۱	۳. آرامش کامل
۱۰۱	آیات: (۳) حساب
۱۰۲	مفاهیم کلیدی
۱۰۲	نکات تربیتی
۱۰۲	۱. ایجاد تعهد و مسئولیت
۱۰۳	۲. جلوه حضور در محضر حق
۱۰۳	آیات (۴): تجسم اعمال
۱۰۳	مفاهیم کلیدی
۱۰۴	نکات تربیتی
۱۰۴	۱. تربیت و تجسم عمل
۱۰۴	۲. تربیت و تجسم اخلاق و روحيات
۱۰۵	۳. تربیت و شناخت شخصیت منکران معاد
۱۰۸	خلاصه فصل

۱۰۸.....	پرسش‌ها.....
۱۰۹.....	منابعی برای مطالعه بیشتر.....

فصل نهم: نسبت عقلانیت و تربیت اسلامی

۱۱۱.....	اهداف فصل.....
۱۱۱.....	مقدمه.....
۱۱۲.....	جایگاه عقل در ساحت‌های تربیت.....
۱۱۲.....	۱. جایگاه عقل در تربیت اعتقادی.....
۱۱۳.....	۲. جایگاه عقل در تربیت علمی عقلی.....
۱۱۳.....	۳. جایگاه عقل در تربیت عبادی و اخلاقی.....
۱۱۵.....	۴. جایگاه عقل در تربیت اجتماعی و سیاسی.....
۱۱۶.....	طبقه‌بندی و منظومه‌سازی آیات.....
۱۱۶.....	آیات (۱): (قرآن کتاب عقلانیت و تربیت).....
۱۱۷.....	مفاهیم کلیدی.....
۱۱۷.....	نکات تربیتی.....
۱۱۷.....	۱. بدترین جنبدگان.....
۱۱۸.....	۲. قرآن کتاب عقل و عقلانیت.....
۱۱۸.....	آیات (۲): (عقل و واژه‌های هم‌معنا).....
۱۱۹.....	مفاهیم کلیدی.....
۱۲۲.....	نکات تربیتی.....
۱۲۲.....	۱. نام‌های گوناگون عقل.....
۱۲۳.....	۲. ارزش بی‌مانند عقل.....
۱۲۳.....	۳. پندپذیران.....
۱۲۴.....	۴. اولوا الالباب.....
۱۲۴.....	آیات (۳): (ویژگی‌های عقلانیت اسلامی).....
۱۲۵.....	مفاهیم کلیدی.....
۱۲۶.....	نکات تفسیری و تربیتی.....
۱۲۶.....	۱. معنا و مفهوم عقلانیت.....
۱۲۶.....	۲. اقسام عقلانیت.....
۱۲۷.....	۳. مختصات عقلانیت اسلامی.....
۱۲۸.....	۴. تفاوت‌های عقلانیت اسلامی و عقلانیت سکولار.....
۱۳۵.....	آیات (۴): (چگونگی به‌کارگیری عقل، موانع تعقل).....
۱۳۵.....	مفاهیم کلیدی.....
۱۳۷.....	نکات تربیتی.....
۱۳۷.....	شرایط راهبری عقل.....

۱۳۷.....	۱. محدودیت‌های عقل
۱۳۸.....	۲. لغزشگاه‌های عقل
۱۳۸.....	۱-۲. پیروی از گمان
۱۳۹.....	۲-۲. پیروی از هوس
۱۴۰.....	خلاصه فصل
۱۴۰.....	پرسش‌ها
۱۴۱.....	منابعی برای مطالعه بیشتر

فصل هفتم: غفلت‌زدایی نقطه شروع تربیت اسلامی

۱۴۳.....	اهداف فصل
۱۴۳.....	مقدمه
۱۴۴.....	جایگاه تربیتی بیداری و هشیاری از منظر قرآن کریم
۱۴۷.....	طبقه‌بندی و منظومه‌سازی آیات
۱۴۷.....	آیات (۱) خطر بزرگ غفلت
۱۴۷.....	مفاهیم کلیدی
۱۴۹.....	نکات تربیتی
۱۴۹.....	۱. خاستگاه اصلی شقاوت
۱۵۰.....	۲. جان‌مایه غفلت
۱۵۰.....	۳. متعلق غفلت
۱۵۱.....	۴. از خودبیگانگی، کیفر خدا فراموشی
۱۵۱.....	۵. سرلوحه برنامه پیامبران
۱۵۲.....	آیات (۲) عوامل و زمینه‌های غفلت
۱۵۲.....	نکات تربیتی
۱۵۲.....	عوامل و زمینه‌های ایجاد و گسترش غفلت
۱۵۲.....	۱. دلدادگی به دنیا مؤثرترین عامل غفلت
۱۵۳.....	۲. نادانی و سطحی‌نگری
۱۵۴.....	۳. شیطان
۱۵۵.....	۴. خودبینی
۱۵۵.....	۵. آرزوهای منفی و مخرب
۱۵۶.....	آیات (۳) راه‌های زدودن غفلت
۱۵۷.....	نکات تربیتی
۱۵۷.....	۱. فکر
۱۵۷.....	۲. ذکر
۱۵۸.....	۳. یاد مرگ
۱۵۹.....	۴. عبرت‌های روزگار

۱۵۹ نماز	۵
۱۶۰ خلاصه فصل	
۱۶۰ پرسش‌ها	
۱۶۰ منابعی برای مطالعه بیشتر	

فصل هشتم: تربیت فرزند

۱۶۱ اهداف فصل	
۱۶۱ مقدمه	
۱۶۲ معنا و مفهوم تربیت فرزند	
۱۶۵ طبقه‌بندی و منظومه‌سازی آیات	
۱۶۵ آیات (۱) تربیت اعتقادی	
۱۶۶ مفاهیم کلیدی	
۱۶۷ نکات تربیتی	
۱۶۷ ۱. تربیت اعتقادی (توحید و نفی شرک)	
۱۶۹ ۲. معادباوری	
۱۷۰ آیات (۲) تربیت عبادی	
۱۷۱ مفاهیم کلیدی	
۱۷۱ نکات تربیتی	
۱۷۱ ۱. برنامه عبادی	
۱۷۲ ۲. اهمیت نماز	
۱۷۲ ۳. اسرار نماز	
۱۷۲ ۴. شرایط نماز	
۱۷۳ آیات (۳) تربیت اجتماعی	
۱۷۳ مفاهیم کلیدی	
۱۷۴ نکات تربیتی	
۱۷۴ ۱. ارکان جامعه سالم (امر به معروف و نهی از منکر و صبر)	
۱۷۴ ۲. اهمیت امر به معروف و نهی از منکر	
۱۷۵ ۳. جایگاه تربیتی صبر	
۱۷۶ آیات (۴) تربیت اخلاقی	
۱۷۶ مفاهیم کلیدی	
۱۷۷ نکات تربیتی	
۱۷۷ ۱. تربیت اخلاقی	
۱۷۸ ۲. بیماری خودشیفتگی	
۱۷۸ ۳. ادب راه رفتن	
۱۷۹ ۴. ادب زندگی	

۱۷۹.....	۵. ادب سخن گفتن.....
۱۸۰.....	خلاصه فصل.....
۱۸۰.....	پرسش‌ها.....
۱۸۱.....	منابعی برای مطالعه بیشتر.....

فصل نهم: حیا، اهرم تربیت اسلامی

۱۸۳.....	اهداف فصل.....
۱۸۳.....	مقدمه.....
۱۸۴.....	معناشناسی و ادبیات بحث.....
۱۸۴.....	۱. حیا.....
۱۸۵.....	۲. ارکان حیا.....
۱۸۵.....	۳. اقسام حیا.....
۱۸۶.....	۴. عفت.....
۱۸۷.....	۵. کم‌رویی.....
۱۸۷.....	۶. بی‌حیایی.....
۱۸۸.....	۲. جایگاه تربیتی حیا در قرآن و روایات.....
۱۸۹.....	طبقه‌بندی و منظومه‌سازی آیات حیا.....
۱۸۹.....	بخش (۱) فطری بودن حیا.....
۱۸۹.....	آیات.....
۱۸۹.....	مفاهیم کلیدی.....
۱۹۰.....	نکات تربیتی.....
۱۹۰.....	۱. فطری بودن حیا.....
۱۹۰.....	۲. پوشیدگی نشانه کرامت.....
۱۹۱.....	بخش (۲) اسوه‌های حیا در قرآن.....
۱۹۱.....	آیات.....
۱۹۱.....	مفاهیم کلیدی.....
۱۹۱.....	نکات تربیتی.....
۱۹۱.....	۱. حیای مثال‌زدنی دختران شعیب.....
۱۹۲.....	۲. یوسف، الگوی حیا.....
۱۹۳.....	بخش (۳): دستورالعمل‌های تربیتی در زمینه حیا.....
۱۹۳.....	آیات.....
۱۹۴.....	نکات تربیتی.....
۱۹۴.....	۱. استغفار.....
۱۹۵.....	۲. فرونهادن چشم از نامحرم.....
۱۹۶.....	۳. استیذان.....

۱۹۷	آیات (۴) عوامل افزون‌سازی و درونی‌سازی حیا
۱۹۷	آیات
۱۹۷	مفاهیم کلیدی
۱۹۸	نکات تربیتی
۱۹۸	۱. توجه به وجود ناظر محترم
۱۹۹	۲. تلقین به نفس
۱۹۹	۳. مراقبه
۱۹۹	۴. ایمان به معاد
۲۰۰	خلاصه فصل
۲۰۰	پرسش‌ها
۲۰۰	منابعی برای مطالعه بیشتر

فصل دهم: تربیت اجتماعی

۲۰۱	اهداف فصل
۲۰۱	مقدمه
۲۰۳	نقش تربیتی زندگی اجتماعی از نگاه قرآن کریم
۲۰۵	طبقه‌بندی و منظومه‌سازی آیات
۲۰۵	بخش اول: انضباط اجتماعی و رابطه با پیشوای دین
۲۰۶	مفاهیم کلیدی
۲۰۷	تفسیر آیات
۲۰۹	نکات تربیتی
۲۰۹	اول، بر خدا و پیامبر سبقت نگیرید
۲۱۰	دوم، رعایت ادب و احترام نسبت به پیامبر و امام
۲۱۰	بخش دوم: آئین برادری دینی
۲۱۱	آیات
۲۱۱	مفاهیم کلیدی
۲۱۳	نکات تربیتی
۲۱۳	۱. ادب اجتماعی
۲۱۳	۲. آئین برادری
۲۱۵	بخش سوم: عوامل فروکاست برادری
۲۱۵	آیات
۲۱۶	مفاهیم کلیدی
۲۱۶	نکات تربیتی
۲۱۶	۱. استهزاء
۲۱۷	۲. عیب‌جویی

۲۱۷.....	۳. لقب بد دادن.....
۲۱۸.....	۴. بدگمانی.....
۲۱۸.....	۵. تجسس.....
۲۱۹.....	۶. بدگویی.....
۲۲۰.....	خلاصه فصل.....
۲۲۰.....	پرسش‌ها.....
۲۲۱.....	منابعی برای مطالعه بیشتر.....

فصل یازدهم: ارتباط زن و مرد و تربیت اجتماعی

۲۲۳.....	اهداف فصل.....
۲۲۳.....	مقدمه.....
۲۲۵.....	منظومه‌سازی و طبقه‌بندی آیات.....
۲۲۵.....	بخش اول: نگاه قرآن کریم به زن و مرد.....
۲۲۵.....	آیات.....
۲۲۶.....	مفاهیم کلیدی.....
۲۲۸.....	شان نزول.....
۲۲۹.....	نکات تربیتی.....
۲۲۹.....	۱. تساوی زنان و مردان.....
۲۳۰.....	۲. تربیت‌پذیری یکسان مرد و زن.....
۲۳۰.....	۳. پارسایی ملاک برتری.....
۲۳۱.....	۴. نقش یگانه زن.....
۲۳۲.....	۵. نقش تربیتی مرد.....
۲۳۳.....	بخش دوم: اصول ارتباط زن و مرد از نظر قرآن کریم.....
۲۳۳.....	آیات.....
۲۳۴.....	نکات تربیتی اصول ارتباط زن و مرد.....
۲۳۴.....	۱. تحکیم خانواده و تربیت فرزند.....
۲۳۴.....	۲. توجه به حیا و عفاف.....
۲۳۶.....	بخش سوم: الگوی قرآنی ارتباط زن و مرد.....
۲۳۶.....	آیات.....
۲۳۷.....	تفسیر تربیتی آیات.....
۲۳۷.....	نکات تربیتی.....
۲۳۸.....	آیات.....
۲۳۸.....	تفسیر تربیتی آیه شریفه.....
۲۳۹.....	نکات تربیتی.....
۲۳۹.....	آیات.....

۲۴۰	تفسیر آیات
۲۴۰	نکات تربیتی
۲۴۱	آیات
۲۴۱	تفسیر
۲۴۱	نکات تربیتی
۲۴۳	نکات تربیتی
۲۴۳	آیات
۲۴۴	تفسیر
۲۴۴	نکات تربیتی
۲۴۵	آیات
۲۴۵	تفسیر
۲۴۶	نکات تربیتی
۲۴۶	۸. رعایت پوشش مناسب
۲۴۷	آیات
۲۴۷	مفاهیم کلیدی
۲۴۹	نکات تربیتی
۲۴۹	فرجام سخن
۲۵۰	خلاصه فصل
۲۵۰	پرسش‌ها
۲۵۱	منابعی برای مطالعه بیشتر

فصل دوازدهم: سیره تربیتی پیامبران (۱) حضرت ابراهیم علیه السلام

۲۵۳	اهداف فصل
۲۵۳	مقدمه
۲۵۶	جایگاه سیره تربیتی حضرت ابراهیم <small>علیه السلام</small>
۲۵۸	طبقه‌بندی و منظومه‌سازی آیات
۲۵۸	ساحت تربیت اعتقادی
۲۵۹	نخست، توحید
۲۵۹	آیات
۲۶۰	نکات تربیتی
۲۶۴	دوم، معاد
۲۶۴	آیات
۲۶۵	مفاهیم کلیدی و نکات تربیتی
۲۶۵	۱. کلمه آرئی
۲۶۵	۲. کلمه صُرهَنّ

۲۶۵	۳. ثم ادعهن يأتينك سعياً.....
۲۶۶	۴. ليطمئن قلبي.....
۲۶۶	۵. معاد جسماني.....
۲۶۶	۶. آثار تربیتی ایمان به معاد.....
۲۶۶	سوم، امامت.....
۲۶۷	آیات.....
۲۶۷	مفاهیم و نکات تربیتی.....
۲۶۷	۱. کلمات.....
۲۶۸	۲. اماماً.....
۲۶۸	۳. من ذریتی.....
۲۶۸	۴. ویژگی های امام.....
۲۶۹	۵. فلسفه امتحان.....
۲۶۹	ساحت تربیت عبادی.....
۲۶۹	آیات.....
۲۷۰	نکات تربیتی.....
۲۷۱	نماز.....
۲۷۱	حج.....
۲۷۲	دعا.....
۲۷۳	ساحت تربیت اخلاقی.....
۲۷۳	آیات.....
۲۷۴	مفاهیم کلیدی و نکات تربیتی.....
۲۷۴	۱. اُمّت.....
۲۷۴	۲. صدیق.....
۲۷۵	۳. اوّاه.....
۲۷۵	۴. توکل.....
۲۷۵	۵. قلب سلیم.....
۲۷۶	۶. انسان کامل.....
۲۷۷	خلاصه فصل.....
۲۷۷	پرسش ها.....
۲۷۸	منابعی برای مطالعه بیشتر.....

فصل سیزدهم: سیره تربیتی پیامبران (۲) حضرت موسی عليه السلام

۲۷۹	اهداف فصل.....
۲۷۹	مقدمه.....
۲۸۰	جایگاه تربیتی حضرت موسی <small>عليه السلام</small>

۲۸۱	طبقه‌بندی و منظومه‌سازی آیات.....
۲۸۱	گفتار اول: ویژگی‌های اخلاقی تربیتی حضرت موسی (علیه السلام).....
۲۸۲	آیات.....
۲۸۳	نکات تربیتی.....
۲۸۳	۱. اولین پیمان موسی با خداوند (یار مظلوم و دشمن ظالم بودن).....
۲۸۳	۲. امید و ایمان سرمایه‌های بزرگ موسی.....
۲۸۴	۳. غیرت و خدمت بی‌منت.....
۲۸۴	۴. قدرت بدنی و امانتداری.....
۲۸۵	۵. قبولی در آزمایش‌ها.....
۲۸۵	۶. توجه داشتن به تقدیرات الهی.....
۲۸۶	۷. مقام بندگی و برگزیدگی.....
۲۸۷	۸. آبرومندی موسی نزد خداوند.....
۲۸۷	گفتار دوم: رسالت‌های هدایتی تربیتی موسی (علیه السلام).....
۲۸۸	طبقه‌بندی و منظومه‌سازی آیات.....
۲۸۸	آیات.....
۲۸۹	نکات تربیتی.....
۲۸۹	۱. میراث هدایتی، تربیتی موسی (اخلاص-نبوت و رسالت).....
۲۹۱	۲. مقام کلیم‌اللهی و شهود تجلیات.....
۲۹۳	۳. تربیت از طریق سخن چهره به چهره.....
۲۹۴	۴. ابلاغ رسالت.....
۲۹۶	۵. تربیت‌پذیری و تربیت‌ناپذیری.....
۲۹۷	۶. سخنان عجیب و دقیق ساحران.....
۲۹۸	۷. استخفاف عقول مانع اصلی تربیت.....
۲۹۹	۸. آیات تربیت و هدایت.....
۳۰۰	گفتار سوم: دیدار موسی با معلم ربّانی غیبی.....
۳۰۱	طبقه‌بندی و منظومه‌سازی آیات.....
۳۰۱	آیات.....
۳۰۲	نکات تربیتی.....
۳۰۲	۱. دیدار حضرت موسی و حضرت خضر.....
۳۰۲	۲. ارزش والای معلم.....
۳۰۳	۳. بیکران بودن علم و معرفت.....
۳۰۳	۴. مسئولیت انسان به میزان آگاهی و معرفت اوست.....
۳۰۳	۵. بیان طریقت و حقیقت.....
۳۰۴	۶. ولی آشکار و پنهان.....
۳۰۵	خلاصه فصل.....

۳۰۵.....	پرسش‌ها
۳۰۶.....	منابعی برای مطالعه بیشتر

فصل چهاردهم: سیره تربیتی پیامبران (۳) حضرت عیسی علیه السلام

۳۰۷.....	اهداف فصل
۳۰۷.....	مقدمه
۳۰۸.....	جایگاه تربیتی حضرت عیسی <small>علیه السلام</small>
۳۰۹.....	طبقه‌بندی و منظومه‌سازی آیات
۳۱۰.....	گفتار اول: آشنایی با جلوه‌های تربیت و هدایت در زندگی حضرت عیسی <small>علیه السلام</small>
۳۱۰.....	آیات
۳۱۱.....	نکات تربیتی
۳۱۱.....	۱. جلوه توحید در ولادت معجزه‌آسای عیسی <small>علیه السلام</small>
۳۱۱.....	۲. تربیت توحیدی و نفی شرک
۳۱۲.....	۳. قدرت نامتناهی خدا و نقش تربیتی آن
۳۱۳.....	۴. جلوه‌های رحمت و محبت در چگونگی ولادت عیسی <small>علیه السلام</small>
۳۱۴.....	۵. سخن گفتن در گهواره و سازندگی تربیتی آن
۳۱۵.....	۶. پیام‌های تربیتی سخن گفتن عیسی <small>علیه السلام</small> در گهواره
۳۱۶.....	۷. سخنان نوزاد
۳۱۷.....	۸. مفاهیم در کلام نوزاد
۳۲۰.....	گفتار دوم: محورهای تربیت عیسوی
۳۲۱.....	آیات
۳۲۱.....	نکات تفسیری و تربیتی
۳۲۵.....	گفتار سوم: آشنا شدن با روش‌های آموزشی تربیتی حضرت عیسی <small>علیه السلام</small>
۳۲۶.....	آیات
۳۲۷.....	نکات تفسیری و تربیتی
۳۳۱.....	خلاصه فصل
۳۳۱.....	پرسش‌ها
۳۳۲.....	منابعی برای مطالعه بیشتر

فصل پانزدهم: سیره تربیتی پیامبران (۴)، حضرت محمد صلی الله علیه و آله

۳۳۳.....	اهداف فصل
۳۳۳.....	مقدمه
۳۳۵.....	جایگاه تربیتی حضرت خاتم‌الانبیاء محمد <small>صلی الله علیه و آله</small>
۳۳۶.....	جامعیت سیره تربیتی نبوی
۳۳۷.....	منطق سیره تربیتی پیامبر خاتم <small>صلی الله علیه و آله</small>

۳۳۸	طبقه‌بندی و منظومه‌سازی آیات.....
۳۳۹	گفتار اول: آشنایی با جلوه‌های تربیت در سیره خاتم پیامبران ﷺ.....
۳۴۰	آیات.....
۳۴۰	نکات تربیتی.....
۳۴۰	۱. پیامبر رحمت.....
۳۴۱	۲. پیوند رسول خدا ﷺ با مردم.....
۳۴۳	۳. عشق به هدف تا پای جان.....
۳۴۳	۴. شرح صدر خاتم پیامبران.....
۳۴۴	۵. نیایش در دل شب.....
۳۴۵	گفتار دوم: محورهای اصلی سیره تربیتی پیامبر اعظم ﷺ.....
۳۴۶	آیات.....
۳۴۷	نکات تربیتی.....
۳۴۷	۱. تربیت اعتقادی.....
۳۴۷	۲. تربیت فطرت‌مدار.....
۳۴۸	۳. اصل اهتمام بر گشودن انواع زنجیرها.....
۳۴۹	۴. جمع بین رحمت و صلابت.....
۳۴۹	۵. اصل مقاومت: «فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ».....
۳۵۰	۶. طرد تفکر طبقاتی: «وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ».....
۳۵۱	گفتار سوم: روش‌های تربیتی پیامبر اکرم ﷺ.....
۳۵۱	آیات.....
۳۵۲	نکات تربیتی.....
۳۵۲	۱. شروع تربیت از خویشان نزدیک (روش الاقرب فالاقرب) «وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ».....
۳۵۲	۲. روش حکمت، موعظه و مناظره: «ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ».....
۳۵۳	۳. روش انذار و تبشیر (وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا).....
۳۵۳	۴. روش تواضع‌آکنده از مهر: «وَأَخْفِضْ جَنَاحَكَ».....
۳۵۴	۵. روش مشاوره، قاطعیت در اجرا و توکل بر خدا.....
۳۵۵	خلاصه فصل.....
۳۵۵	پرسش‌ها.....
۳۵۶	منابعی برای مطالعه بیشتر.....

فصل شانزدهم: سیمای انسان تربیت‌یافته

۳۵۷	اهداف فصل.....
۳۵۷	مقدمه.....
۳۵۷	طبقه‌بندی و منظومه‌سازی آیات.....
۳۵۸	آیات (گروه ۱).....

۳۵۹.....	مفاهیم و نکات تربیتی
۳۵۹.....	۱. تواضع.....
۳۶۰.....	۲. مدارا کردن با افراد نادان.....
۳۶۱.....	۳. شب‌زنده‌داری
۳۶۱.....	۴. ترس از کیفر الهی.....
۳۶۲.....	۵. اعتدال
۳۶۳.....	آیات (گروه ۲)
۳۶۴.....	مفاهیم و نکات تربیتی
۳۶۴.....	۱. یکتاپرستی.....
۳۶۴.....	۲. محترم دانستن جان مردم
۳۶۵.....	۸. رعایت عفاف و پاکدامنی
۳۶۵.....	۹. حاضر نشدن در مجالس گناه
۳۶۶.....	۱۰. پرهیز از لغو و بیهوده‌بویی
۳۶۷.....	آیات (گروه ۳)
۳۶۷.....	مفاهیم و نکات تربیتی
۳۶۷.....	۱۱. رشد فکری.....
۳۶۸.....	۲. اهتمام به خانواده و تربیت فرزند
۳۶۹.....	۱۳. امامت بر متقین (همت بلند).....
۳۶۹.....	۱۴. صبر و مقاومت.....
۳۷۰.....	خلاصه فصل
۳۷۰.....	پرسش‌ها
۳۷۰.....	منابعی برای مطالعه بیشتر.....
۳۷۱.....	کتابنامه

نمایه‌ها

۳۷۷.....	نمایه آیات.....
۳۸۳.....	نمایه روایات.....
۳۸۴.....	نمایه اصطلاحات.....

مقدمه

خداوند حکیم برای معجزه جاوید پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله نام‌های پُر معنا و جذابی برگزیده است: کتاب،^۱ قرآن،^۲ فرقان،^۳ نور،^۴ شفا،^۵ رحمت،^۶ مبارک،^۷ تیاناً لکل شیء،^۸ برهان،^۹ احسن الحدیث،^{۱۰} این نام‌گذاری متناسب با برنامه کلی هدایت و تربیت است که دین اسلام براساس آن حرکت می‌کند؛ نام‌گذاری به «کتاب» اشاره به همبستگی مطالب، وحدت هدف و وحدت رویکرد است که همه این منظومه و مجموعه تعلیمی و تربیتی را به کتابی واحد تبدیل کرده است.^{۱۱}

نام‌گذاری این کتاب به «قرآن» اشاره به خواندن و تکرار بسیار آن بر زبان و حفظ آن در سینه و عمل کردن و تربیت شدن بر طبق آن است؛ زیرا کلمه قرآن مصدر قرائت است و قرائت به معنای آشکار کردن یک متن است؛ بنابراین، قرآن کریم هم کتاب است و هم قرآن،^{۱۲} و اما

-
۱. بقره، ۲.
 ۲. مزمل، ۲۰؛ زخرف، ۳؛ قیامت، ۱۸.
 ۳. فرقان، ۱.
 ۴. مائده، ۱۵.
 ۵. اسراء، ۸۲.
 ۶. نمل، ۷۷.
 ۷. انعام، ۹۲.
 ۸. نحل، ۸۹ و آل عمران، ۱۳۸.
 ۹. فصلت، ۴۴.
 ۱۰. زمر، ۲۳.
 ۱۱. صدر، المدرسة القرآنیة، ص ۲۰۹ و ۲۱۰.
 ۱۲. همان، ص ۲۰۹ و ۲۱۰.

نام‌گذاری به فرقان و دیگر عناوین برای این است که قرآن کریم تاریکی‌ها را کنار می‌زند، اندیشه‌ها و باورها را اصلاح و جان‌ها را از علم و معرفت سیراب می‌کند و بیماری‌های دل‌ها و رذایل اخلاق را شفا می‌دهد و برنامه جامع و کامل زندگی فردی و اجتماعی را فراروی انسان قرار می‌دهد و در همه حال معیاری روشن برای تشخیص حق از باطل است؛ بنابراین، اگر فرد و جامعه به این کتاب شفاعت‌بخش که بهترین سخن است، روی آورند و به آن عمل کنند، به فرزاندگی و حیات طیب و سعادت فردی و اجتماعی و دنیوی و اخروی می‌رسند.

گفتنی است ادبیاتی که در قرآن کریم استفاده شده و نوع تخاطب آن (خطاب به ناس) نشان می‌دهد که تربیت قرآنی برای عموم مردم است و بهره‌های تربیتی و هدایتی آن متوجه گروه خاص و یا افراد خاص نیست،^۱ البته به لحاظ تربیت‌پذیری، تنها افراد و گروه‌های خاص هدایت الهی را می‌پذیرند و از بهره‌های تربیتی قرآن بهره‌مند می‌شوند.^۲

نکته بسیار مهم این است که قرآن کریم در همه اعصار و قرون و در تمامی شرایط و موقعیت‌ها مهم‌ترین بر تمامی افکار و آراء است و آنجا که اندیشه بشری از ارائه طریق باز می‌ماند، این کتاب الهی راه را می‌گشاید و حقایق را باز می‌گوید.

پیامبر اعظم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ می‌فرماید: آن هنگام که فتنه‌ها چون پاره‌های شب ظلمانی به شما هجوم آورد، به قرآن کریم پناه آورید؛ زیرا قرآن شفاعت‌کننده‌ای است که شفاعتش پذیرفته شود و گزارشگری است که سخنش باور شود. هر کسی که قرآن را پیش روی خود قرار دهد، قرآن او را به سوی بهشت می‌برد و کسی که بدان پشت کند قرآن او را به دوزخ روانه می‌سازد.^۳

امام امیرمؤمنان علی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ (در نهج البلاغه) قرآن کریم را خورشید فروزانی می‌داند که تابشش هرگز به تیرگی نیالاید و تازگی‌هایش رنگ کهنگی به خود نگیرد و فروغ و درخشش آن همواره بر تارک اعصار بدرخشد و با گذشت زمان، معارف و لطایف و اسرارش مکشوف شود. این کتاب بزرگ اقیانوس بی‌کرانی است که به ژرفایش دسترسی نباشد. ظاهرش بسی زیباست و باطنش بسیار عمیق و شگفتی‌هایش بی‌پایان است.^۴

۱. «كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ» (بقره، ۱۸۷).

۲. طبرسی، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۱۹.

۳. رازی، اصول کافی، ج ۲، باب فضل القرآن، ص ۵۷۳.

۴. نهج البلاغه، خطبه ۱۴۷-۱۹۸ و کلام ۱۸.

قرآن کریم از آغاز نزول تأثیر عظیمی بر زندگی بشر و تحول شگرفی در حیات جامعه و تاریخ داشت و قلب‌های آماده را دگرگون ساخت و از نو تمدن و فرهنگی ژرف، زنده، بالنده و پویا را بنیان نهاد و حیات اجتماعی سعادت بار را به وجود آورد و راه درست زندگی کردن را آموخت. کسانی که دل به قرآن بستند و علم و ادب و اخلاق و تربیت را از قرآن فرا گرفتند و آن را ملاک تشخیص حق از باطل دانستند و فراگیری قرآن را و عمل به آن را ارزش والا به حساب آوردند و خُلق و خوی و کردار و گفتار خود و دیگران را با آن سنجیدند و روابط و مناسبات اجتماعی را با قرآن کریم تنظیم کردند، به کمال دست یافتند و دنیا و آخرت خود را آباد کردند و لذت سروری جهان را نیز تجربه کردند.

آموزه‌های تربیتی قرآن کریم از باشکوه‌ترین، جذاب‌ترین و دلنشین‌ترین آموزه‌های قرآنی است. دلیل این جلالت و شکوه عبارت است از: ۱. آموزه‌های تربیتی قرآن کریم با فطرت انسان هماهنگ است بدین سبب دلنشین است؛ ۲. آموزه‌های تربیتی قرآن کریم قرابت، نزدیکی و پیوند وثیق و عمیق با اهداف و مقاصد آفرینش و نیز با اهداف و فلسفه بعثت و با اهداف و مقاصد بنیادین قرآن کریم دارند؛ ۳. این آموزه‌ها نقش عظیمی در جهت تأمین نیازهای تربیتی، در برآورده شدن نیازهای فرهنگی و اخلاقی و نیازهای فردی و اجتماعی انسان دارند؛ ۴. آموزه‌های تربیتی قرآنی چگونه تربیت کردن را نیز می‌آموزند و سبک تربیت کردن قرآنی را در معرض دید مریبان و تربیت‌جویان می‌گذارند؛ از این رو، لازم است این آموزه‌ها بیش از پیش مورد توجه جدی قرار گیرد.

خوشبختانه در دهه‌های اخیر در زمینه پژوهش و مطالعات قرآنی از منظر مباحث تخصصی تلاش‌های درخور توجهی انجام شده است.^۱ هدف ما از این پژوهش این است که با بهره‌گیری از داده‌های دانش تعلیم و تربیت (علوم تربیتی)، آموزه‌های ناب تربیتی قرآن کریم را با تدبّر و

۱. نگارنده مناسب می‌داند به پاره‌ای از این پژوهش‌ها اشاره کند:

- اعرافی، درآمدی بر تفسیر تربیتی، ۱۳۹۳.
- محمدعلی رضایی اصفهانی و دیگران، قرآن و تربیت، ۱۳۹۴.
- بهشتی، مبانی تربیت از دیدگاه قرآن، ۱۳۸۷.
- علی اسعدی، جریان‌شناسی تفسیر تربیتی، ۱۳۹۷.
- محسن قرائتی، تفسیر نور، ۱۳۸۲.
- رجیبی و بابایی، روش‌شناسی تفسیر قرآن، ۱۳۷۹.

ژرف‌نگری با زبان ساده و رسا در قالب و ساختار روز بیان کنیم و در مسیر رو به رشد و تعامل دوسویه قرآن کریم و علوم تربیتی گام برداریم و به فهم تربیت اسلامی و عمل تربیتی قرآنی دست یازیم و از این رهگذر بتوانیم در حد خویش، برای نظریه‌پردازی در تربیت اسلامی، به‌عنوان یکی از رشته‌های علوم انسانی اسلامی، زمینه‌سازی کنیم.

بنابراین، آموزه‌های تربیتی قرآن کریم می‌تواند بخشی از ظرفیت عظیم تربیتی قرآن را که مفسران و دانشوران مسلمان از گذشته تا حال بدان دست یافتند، مورد بررسی و بازخوانی قرار دهد و به معارف و حقایق بیشتر دست یابد و آن را فراروی دانشجویان قرآنی و علوم تربیتی و تمامی پژوهشگران و دانشوران قرار دهد تا براساس آن سبک زندگی خود را جهت دهند. امید آن داریم که این اثر بتواند قدمی هرچند کوتاه در راستای آشنایی بیشتر دانشجویان و عموم مردم با معارف تربیتی قرآن کریم بردارد و خداوند سبحان نیز ما را از قرآن‌پژوهان و پیروان آن قرار دهد. این اثر مشتمل بر شانزده فصل است:

فصل اول به مفهوم‌شناسی اختصاص یافته است و معنا و مفهوم واژه‌هایی چون آموزه، تربیت، تفسیر، تفسیر تربیتی، ویژگی‌های آموزه‌های تربیتی قرآن کریم بیان شده و نسبت این آموزه‌ها با دیگر آموزه‌های تربیتی بررسی و مقایسه شده است.

فصل دوم پرداختی است درباره اصول و قواعد فهم آموزه‌های تربیتی قرآن کریم و کشف مراد باری تعالی، مهم‌ترین این اصول عبارت‌اند از: موضوع‌شناسی (درون متنی و برون متنی)، گردآوری آیات مربوط به موضوع، آگاهی از قرائت صحیح، معناشناسی، منظومه‌سازی و تفسیر آیات، لزوم توجه به روایات اهل بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام در فهم و درک آیات و پرهیز از تفسیر به رأی و استحسان.

فصل سوم (خلافت الهی، سنگ بنای تربیت اسلامی): پربهاترین و بنیادی‌ترین مفهوم تربیتی قرآن جانشینی خدا به‌عنوان سنگ‌بنای تربیت است، هدف اصلی در این فصل سه امر است: ۱. تبیین چیستی جانشینی خدا و بیان حقیقت خلافت الهی؛ ۲. بیان جایگاه تربیتی خلافت الهی؛ ۳. طبقه‌بندی آیات خلافت و دلالت‌های تربیتی آنها (ظرفیت علمی گسترده انسان، درون‌مایه‌های عظیم تربیتی انسان، دانایی، توانایی و حق‌مداری مؤلفه‌های اساسی تربیت در انسان).

فصل چهارم (فطرت، مدار تربیت اسلامی): در این فصل جایگاه تربیتی فطرت، معرفی نظام تربیتی فطرت‌مدار، بررسی و تفسیر آیات فطرت، میثاق و تحبیب و دلالت‌های تربیتی این آیات و نیز راه‌های شکوفایی فطرت بیان شده است.

فصل پنجم (آخرت اندیشی و تربیت اسلامی): معنا و مفهوم آخرت اندیشی و معادباوری، نقش بی بدیل معادباوری در تربیت انسان، طبقه بندی آیات معادباوری در چهار گروه و بیان دلالت‌های خاص تربیتی آیات، هدف اصلی این فصل است. در ضمن ویژگی‌های زندگی منهای معادباوری تبیین شده است.

فصل ششم (پیوند عقلانیت و تربیت اسلامی): این فصل، نخست به معنا و مفهوم عقل، عقلانیت و اقسام عقلانیت، و جایگاه و نقش عقل و عقلانیت در ساحت‌های گوناگون تربیت از نگاه قرآن کریم پرداخته است و با منظومه‌سازی آیات قرآن در این زمینه به چهار عنوان دست یافته است: ۱. قرآن کتاب عقلانیت و تربیت؛ ۲. عقل و واژه‌های هم‌معنا در قرآن کریم؛ ۳. ویژگی‌های عقلانیت اسلامی؛ ۴. تفاوت‌های عقلانیت اسلامی و عقلانیت سکولار؛ ۵. چگونگی به‌کارگیری عقل؛ ۶. شرایط رهبری عقل.

فصل هفتم (بیداری و غفلت‌زدایی نقطه شروع تربیت اسلامی): این فصل نخست به نقش و جایگاه بیداری و هشیاری و غفلت‌زدایی در تربیت انسان از منظر قرآن کریم پرداخته است و سپس آیات مربوطه را در سه گروه طبقه‌بندی کرده است: خطر بزرگ غفلت، عوامل و زمینه‌های غفلت، راه‌های زدودن غفلت، و به تفسیر و تبیین آیات پرداخته و دلالت‌ها و نکات تربیتی آنها را توضیح داده است.

فصل هشتم (تربیت فرزند): این فصل به معنا و مفهوم صحیح تربیت فرزند و فرایند گسترده و پیچیده و جایگاه فرازند آن پرداخته شده است و با طبقه‌بندی آیات تربیت فرزند در سوره لقمان از چگونگی تربیت اعتقادی-تربیت‌عبادی، تربیت اجتماعی و تربیت اخلاقی فرزند سخن گفته شده است.

فصل نهم (حیا، اهرم تربیت اسلامی): در این فصل معنا و مفهوم حیا، ارکان حیا، اقسام حیا، عفت کم‌رویی و بی‌حیایی بیان شده و آنگاه به جایگاه تربیتی حیا در قرآن و روایات پرداخته شده است. آیات قرآن کریم در مورد حیا در چهار گروه طبقه‌بندی شده است (۱. فطری بودن حیا؛ ۲. اسوه‌های حیا در قرآن؛ ۳. دستورالعمل‌های تربیتی قرآنی در زمینه حیا؛ ۴. عوامل افزون‌سازی و درونی‌سازی حیا از منظر قرآن کریم) و در مورد هر یک نکات تربیتی آن بیان شده است.

فصل دهم (تربیت اجتماعی): انسان موجودی اجتماعی است و تربیت اجتماعی از ساحت‌های بسیار مهم تربیت به شمار می‌آید؛ در این فصل، نخست اجتماعی بودن انسان و

جایگاه زندگی اجتماعی در تربیت انسان بحث شده است و آنگاه آیات سوره حجرات، منشور بزرگ تربیت اجتماعی قرآنی، در سه گروه طبقه‌بندی شده است؛ ۱. رعایت انضباط اجتماعی و چگونگی رابطه با پیشوای دین؛ ۲. بنیاد و آئین برادری؛ ۳. عوامل فروکاست برادری دینی.

فصل یازدهم (تربیت و ارتباط زن و مرد): این فصل به تساوی زن و مرد در شخصیت انسانی، تربیت‌پذیری، دینداری، دستیابی به مقامات معنوی، بهره‌مندی از نتیجه کار و تلاش و پاداش یکسان اخروی از نظر قرآن کریم پرداخته است و آنگاه در زمینه ارتباط زن و مرد به استناد آیات شریفه قرآن کریم الگوی قرآنی ارتباط زن و مرد را ارائه داده است. این الگو دارای هشت مؤلفه است، در این فصل همه مؤلفه‌های الگوی ارتباط زن و مرد و نکات تربیتی آن بیان شده است.

فصل دوازدهم (سیره آموزشی و تربیتی پیامبران «۱»): در این فصل نخست جایگاه رفیع سیره آموزشی تربیتی حضرت ابراهیم علیه السلام بیان شده و آنگاه با منظومه‌سازی آیات قرآن کریم مربوط به حضرت ابراهیم، چگونگی سیره آموزشی و تربیتی آن حضرت در سه ساحت تربیت (اعتقادی، عبادی و اخلاقی) بررسی و نکات تفسیری و تربیتی آیات بیان شده است.

فصل سیزدهم (سیره آموزشی و تربیتی پیامبران «۲»): اهداف اصلی این فصل چهار امر است: ۱. آشنا شدن با جایگاه تربیتی حضرت موسی علیه السلام، پیامبر بزرگی که زندگی او از ولادت تا رحلت سراسر درس آموز و تربیت‌کننده است؛ ۲. شناختن ویژگی‌های اخلاقی تربیتی موسی علیه السلام؛ ۳. رسالت‌های تربیتی حضرت موسی علیه السلام؛ ۴. روش‌های آموزشی تربیتی حضرت موسی علیه السلام و در پایان بیان نکات تربیتی دیدار حضرت موسی با حضرت خضر بیان شده است.

فصل چهاردهم (سیره آموزشی و تربیتی پیامبران «۳»): این فصل به چهار مسئله مهم می‌پردازد:

۱. تبیین جایگاه تربیتی حضرت عیسی پیامبری که سمبل و نماد برکت و میمنت و حیات‌آفرینی است؛

۲. جلوه‌های تربیت و هدایت در زندگی حضرت عیسی علیه السلام را با استناد به آیات مربوطه توضیح می‌دهد؛

۳. سیره آموزشی تربیتی حضرت عیسی علیه السلام را به استناد آیات بیان می‌کند؛

۴. روش‌های آموزشی تربیتی حضرت عیسی علیه السلام را با تکیه بر آیات مربوطه تبیین می‌کند.

فصل پانزدهم (سیره آموزشی تربیتی پیامبران «۴»): این فصل به سیره آموزشی تربیتی حضرت خاتم الانبیاء صلی الله علیه و آله اختصاص یافته است. نخست، جایگاه تربیتی پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله را بیان می‌کند و آن‌گاه از جلوه‌های تربیت در سیره خاتم پیامبران سخن می‌گوید و سپس محورهای اصلی سیره آموزشی تربیتی پیامبر اعظم را با استناد به آیات مربوطه توضیح می‌دهد و در پایان روش‌های آموزشی و تربیتی پیامبر اسلام را باز می‌گویند.

فصل شانزدهم (سیمای انسان تربیت یافته): آخرین فصل این نوشتار به بیان نشانه‌های انسان تربیت یافته از منظر قرآن اختصاص یافته است و این به منظور الگو گرفتن و ساختن خانه، خانواده و مدرسه و جامعه با آن ارزش‌هاست.

